

دفتر معرفت

(معرفت الحسابی و ذوقی از دیدگاه ابن عربی و صدر المتألهین)

مؤلف:

اسدالله مرتضائی

نشر راشدین

Rashtedin Publication

سرشناسه : مرتضایی، اسدالله، ۱۳۴۵ -
 عنوان و نام : دفتر معرفت: معرفت اکتسابی و نوقی از دیدگاه ابن عربی و
 پدیدآور : صدر المتالیهین/ مولف اسدالله مرتضایی.
 مشخصات نشر : تهران : راشدین، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۱۸۵ص..
 شابک : 978-600-7233-20-7
 وضعیت فهرست : فیا
 نویسی :
 موضوع : ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ق. -- دیدگاه درباره شناخت (فلسفه)
 موضوع : ابن عربی، محمد بن علی، ۵۶۰ - ۶۳۸ق. -- نقد و تفسیر
 موضوع : صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ق. -- دیدگاه درباره
 شناخت (فلسفه)
 موضوع : صدر الدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹ - ۱۰۵۰ق. -- نقد و تفسیر
 موضوع : شناخت (فلسفه اسلامی)
 موضوع : شناخت (فلسفه)
 ردیف کتابخانه : BBR ۵۵ ۱۳۹۲ ۴۳م ۸۵ع/
 رتبه بندی ملی : ۱۸۹/۱
 شناسه کتابخانه : ۳۴۱۳۶۴۵
 علی :

راشدین

■ انتشارات راشدین

■ عنوان کتاب:	تر معرفت
■ مولف:	اسدالله مرتضایی
■ نظارت کیفی:	راشدین
■ نظارت فنی:	محمد مبین علی
■ صفحه آرا و طراح جلد:	افسانه حسن
■ چاپ و صحافی:	طرح امروز
■ نوبت چاپ:	اول-۱۳۹۲
■ شمارگان:	۱۰۰۰
■ شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۲۳۳-۲۰-۷
■ قیمت:	۱۱۰۰۰۰ ریال
■ نشانی:	میدان انقلاب - کارگر شمالی - کوچه رسالت پ ۲۰ - واحد ۷
■ تلفن/ نمابر:	۶۶۴۰۸۲۲۴ - ۶۶۴۹۲۶۹۴
■ پایگاه اینترنتی:	www.rashedin.com
■ پست الکترونیک:	Email: rashed1829@yahoo.Com

فهرست مطالب

۵		سخنی درباره این پژوهش
۷		پیشگفتار
۱۱		باب اول: مقدمات، زندگینامه و میراث علمی و ادبی ابن عربی و ملاصدرا
۱۳		فصل اول: مقدمات و مباحث کلی معرفت شناسی
۱۴		مقدمه
۱۵		ضرورت شناخت
۱۶		تاریخچه شناخت شناسی
۱۹		تعریف معرفت
۱۹		تعریف معرفت شناسی
۲۰		معرفت شناسی علمی علم است
۲۱		اقسام معرفت شناسی
۲۳		معرفت شناسی معرفت شناسی ابن عربی
۲۴		موضوع معرفت شناسی
۲۴		دیدگاه اندیشمندان غرب
۲۵		امکان معرفت
۲۷		ابزارهای شناخت
۲۹		شهود یا مکاشفه
۳۰		وحی و الهام
۳۰		مرجعیت
۳۱		نتیجه
۳۳		معیار ارزیابی معرفت ها
۳۳		معیار حسگرایان
۳۵		معیار انسجام گرایان
۳۶		معیار عقلگرایان مدرن (دکارت)
۳۸		معیار اندیشمندان اسلامی
۴۱		فصل دوم: احوال و آثار ابن عربی
۴۵		ابن عربی درس آموز بانوان سالک است
۴۶		ابن عربی و نظام دختر مکین الدین اصفهانی

۴۷	ابن عربی و خرقه پوشی
۴۸	آثار و تألیفات ابن عربی
۵۳	فصل سوم: زندگینامه و آثار ملاصدرا
۵۶	تأثیرپذیری ملاصدرا از ابن عربی
۵۷	ملاصدرا دانای روزگار
۵۸	مهمترین آثار ملاصدرا
۶۴	باب دوم: جهان بینی ابن عربی و ملاصدرا
۶۵	جهان بینی ابن عربی
۸۰	جهان بینی ملاصدرا
۸۴	ملاصدرا و نظام فلسفی
۹۴	باب سوم: نظام معرفت ابن عربی و ملاصدرا
۹۵	معرفت ذوقی و کسب در علوم معاصر
۱۰۲	معرفت در اندیشه ابن عربی
۱۲۵	فصل چهارم: نظریه معرفت ملاصدرا
۱۲۶	کیفیت حصول علم در آخرین بحث در فلسفه ملاصدرا
۱۵۵	فصل پنجم: مقایسه و تحلیل اندیشه ابن عربی و ملاصدرا
۱۵۶	ملاصدرا و ابن عربی و تأسیس نظام معرفتی
۱۶۳	ابن عربی و ملاصدرا و تأویل آیات قرآنی
۱۶۵	وحدت و کثرت در اندیشه ملاصدرا و ابن عربی
۱۶۷	فلسفه یا حکمت
۱۷۰	مقایسه آراء ابن عربی و ملاصدرا در علوم اکتسابی غیر انسانی
۱۷۲	کشف در اندیشه ابن عربی و ملاصدرا
۱۷۵	علم حضور صورت اشیاء در ذهن است نه حصول آنها
۱۷۶	ماهیت علم از دیدگاه ابن عربی و ملاصدرا
۱۷۹	فهرست منابع فارسی و عربی
۱۸۴	فهرست منابع انگلیسی

سخنی درباره این پژوهش

وسعت اندیشه و عمق تفکر ابن عربی و ملاصدرا به حدی است که گرچه در زمان حیاتشان نه تنها عقاید این دو متفکر بزرگ اسلام حمایت و استفاده نشد بلکه مورد آزار و اذیت قرار گرفته و حتی تکفیر شدند.

با این همه، با تأسیس یک نحله فکری در روزگاران طولانی، بسیاری را تحت تأثیر افکار و اندیشه خود قرار داده و پیروان و مروجان آراء این دو حکیم در گذر زمان فراوانند. نایع اندیشه دانش و نور دانش آنها همواره، مدد رسان دوستداران صلاح و رستگاری و طریقی هرانی بوده است.

ملاصدرا و ابن عربی با شیوه‌های خاص خود، در بسیاری از ابعاد فکری خاصه در حوزه معرفت‌شناسی به هم نزدیک به گونه‌ای که میتوان گفت ابن عربی عارفی است فیلسوف و ملاصدرا فیلسوفی است عارف. ذیلاً به برخی از قرابت‌های موجود اشاره می‌شود:

- ۱- هر دو به دانش ذوقی و علم و همین در کنار دانش کسبی اعتقاد دارند اما تأکیدشان به علمی است که با کشف از ناحیه خداوند متعال به انسان داده می‌شود. با این تفاوت که ابن عربی علوم حاصل از تقوا و سلوک را نیز کسبی می‌داند و برای سبب است.
- ۲- هر دو به علم بدیهی معتقدند و به عدم نیاز بدیهیات به اثبات و استدلال باور دارند. اما ابن عربی بدیهیات را قطری دانسته است و غیر قابل تردید و خبراً از سوی خداست ولی ملاصدرا یقینی بودن بدیهیات را ناشی از بدهات آنها می‌داند.
- ۳- علم را از مقوله وجود معرفی کرده و شأن و موقعیت هستی و علم را از یک حقیقت دانسته و آن را مشکک یعنی دارای مراتب شدت و ضعف نامیده‌اند. پائین‌ترین مرتبه علم محسوسات و بالاترین درجه آن علم خداوند است.

۴- علم ما به اشیاء حضور صورت آنها نزد ماست نه حصول صورت آنها زیرا اگر علم صورت حاصله باشد در این صورت، ما ذات خود را در نمی‌یابیم. بعلاوه عقیده دارند که علم تابع معلوم است و معلوم در علم اثر دارد.

۵- هر دو ضمن تأکید بر وحدت کوشش نموده‌اند که کثرت عالم را نیز توجیه و تبیین نمایند و مسأله پارادوکس وحدت و کثرت را با مثال‌های مختلف حل نمایند.

۶- همه قوای مادی ظاهر سایه‌ها و آثاری از قوای درونی‌اند. که همه به ذات نفس یعنی به حقیقت نفس برمی‌گردد. نفس به صورت مثالی تصویری از خود دارد که با قالب وی هم‌خاسته دارد.

۷- هر مادی سه وجه وجودی دارد که برخی شدیدتر از دیگری است. میان دو وجه معقول و مثالی جهان، جهان سومی است که خود نفس آن را می‌آفریند زیرا نفس از لحاظ ذات و صفت و افعال در حکم و فعل خود مثالی از خالق است. این جهان سوم همان ملکوت نفس یا وجود معنی ظاهر مثالی است.

پیشگفتار

آنچه در ادامه می‌آید حاصل کوشش نگارنده جهت پاسخ به یکی از غامض‌ترین مباحث فلسفی یعنی "بحث معرفت" آن هم به روایت اندیشمندان بزرگی همچون ابن عربی و صدرالمতألهین است.

جای چنین کتابی در ادبیات فارسی خالی به نظر می‌رسد و جودش نیز لازم می‌نمود. زیرا چه در ادامه معلوم خواهد شد، ایشان برآستی از بزرگترین و تأثیرگذارترین متفکران جهان اسلام‌اند. احوال و آثارشان خواندنی، جهان‌بینی آنها شگرف، معلوماتشان وسیع و تأثیر عقایدشان بر دیگران مثال زدنی است.

روزگارانی در این یک قرن اکثر عرفا و حکمای بزرگ اسلام بویژه ایران زمین با نظر اعجاب و تحسین به این نگارنده افکارشان را پذیرا گشته و به شرح و تفسیر و تعلیم و تعلم اندیشه‌های آنها پرداخته و از آن‌ها درس دیگری مورد شدیدترین حملات و انتقادات قرار گرفته و حتی مرتدشان نامیده‌اند.

نگارنده خود را بسیار کوچکتر از آن می‌داند که درباره این سرعظیم "یعنی معرفت" سخن گفته و یا اندیشه‌های پیشوایان دانایی چون ابن عربی و صدرالمتألهین را تحلیل نماید.

با این همه، مدد حق تعالی همچون همیشه یار گشت نامشتاقان حقیر با تشویق و ترغیب مردی الهی رفیق راه شوند تا آنچه نگارنده برای دل خویش و انگشت به صورت یک پژوهش آکادمیک درآید.

ضمن اینکه، تاکنون بررسیهای مقایسه‌ای بین ابن عربی و ملاصدرا صورت گرفته و حداکثر برخی نکاتی از تأثیرپذیری صدرالمتألهین از ابن عربی را یادآور شده‌اند.

نگارنده باور دارد که اگر قرار باشد مقایسه‌ای بین ابن عربی و اندیشمند دیگری از جهان اسلام صورت پذیرد، مناسب‌تر از صدرالمعانی نخواهیم یافت، این مدعا در ادامه روشن خواهد شد لکن علاوه بر این دلایل ضروری بودن این مقایسه به شرح زیر است:

۱- اولاً هر دو متفکر از آموزه‌های مقدس و حیانی اسلامی سیراب گشته‌اند. ثانیاً هر دو بزرگترین نماینده حکمت متعالیه‌اند با این تفاوت که ابن عربی عارفی فیلسوف اما فیلسوفی عارف.

۲- تأکید بر وحدت و اصالت وجود اساس جهان‌بینی آنها محسوب می‌شود ولی به شرات و حجاب از دست رفتند و برای تبیین و توجیه آن و رفع پارادوکس‌های موجود راه‌حل‌ها و تمثیل‌های زیبایی‌آدانه کرده‌اند.

۳- گرچه علم اکتسابی روی خودش نشان می‌دهند ولی تأکید و توصیه همیشگی آنها به علوم ذوقی و مهبی و دانش است که از سوی حق تعالی به انسان داده می‌شود و اصرار می‌ورزند که اگر توانسته‌اند بهره‌گشای بسیاری از مشکلات عالم اندیشه باشند، حاصل تعلیم الهی است نه محصول مدرسه.

۴- علم را گونه‌ای از وجود نوری دانسته و گفته‌اند علم به اشیاء حضور صورت آنها نزد ماست نه حصول صورت، آنها تأکید داشتند که نگاه تحدید و تعریف علم نیست زیرا ظهور و تعریف هر چیزی به واسطه علم است پس چگونه علم به چیزی که غیر علم است تعریف شود که این مستلزم دور است به علاوه اینکه ماهیت علم را عین وجودش دانسته‌اند.

۵- به عقیده آنها شناخت همانند وجود دارای مراتب و شدت و قوت است و دارای مراتب تشکیکی است. سرانجام اینکه اگر به دشواری شناخت اندیشه ابن عربی و ملاصدرا و غامض بودن مسأله معرفت توجه نماییم، بررسی مقایسه‌ای و اجمالی افکار ایشان مدد

رسان ما در پیمودن این راه بر صعوبت خواهد بود. باشد تا پاسخی هر چند ناکافی به
مهمترین دل مشغولی انسان در همه اعصار یعنی "مسأله معرفت" داده شود.

این کتاب در سه باب و نه فصل تنظیم شده است:

باب اول به مقدمات و احوال و آثار ابن عربی و ملاصدرا اختصاص دارد.

باب دوم: جهان بینی ملاصدرا و ابن عربی را بررسی می کند و مباحثی چون وحدت و
کثر، تأویلات و روایات، ... را شامل می شود.

باب سوم به بررسی معرفت در اندیشه ابن عربی و ملاصدرا می پردازد. در آغاز نگاهی
اجمال به معرفت ذوقی و کسب در علوم معاصر دارد و در ادامه با بررسی تفصیلی معرفت
به مقایسه آراء و عقاید ابن عربی و ملاصدرا پرداخته شده است.

در پایان مایلم و بر خویش فخر می دانم، از همه کسانی که با راهنمایی و رهنمود،
تشویق و ترغیب به نحوی مرا در انجام این پژوهش یاری می رسانیده اند صمیمانه تشکر
نمایم. اگر نهیب فتوت آنها نبود به حکم مرهون لطف الهی عزیزشان را در اینجا می آوردم. اما به
حکم وظیفه از همه آنها تشکر می نمایم.

خاصه از جناب آقای دکتر لطف اله نظر یزدانی استاد فاضل و حق بین که همواره خود
را مرهون الطاف، راهنماییها، تشویق و بزرگواریهای ایشان می دانم. صمیمانه سپاسگزارم.

خداوندا بر افروز از کرم نوری در این عالم که تا گم گشته خرد را باید عقل انسانی

به فلاح و نجات

اسداله مراد

بیست و هفتم اردیبهشت ۱۳۹۰ شمسی

هفدهم می ۲۰۱۰ میلادی

سوم جمادی الثانی ۱۴۳۱ قمری